

Book Reviews

เศรษฐศาสตร์กินได้ (Edible Economics: A Hungry Economist Explains the World)

Chang, H.J. (2022).

ผู้แปล: สกฤตต์ บวรสันติสุทธิ์ (2566).

ISBN: 978-616-8339-27-5

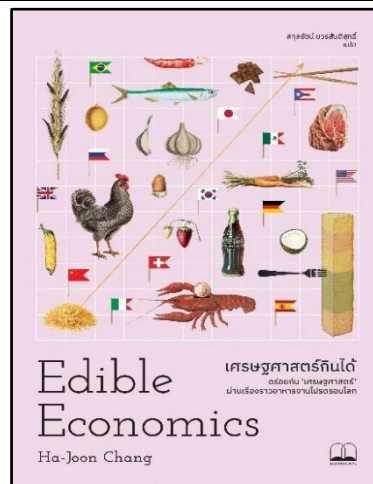
อัสสุวรรณ เปะหะ^{1*} และ แสงอรุณ นกแอนหมาน²

Assuwan Pohha^{1*} and Sang a run Nokannman²

¹ คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรังสิต; Faculty of Economics, Rangsit University;
email: assuwan.14@gmail.com

² สำนักนโยบายและแผน, มหาวิทยาลัยนานาชาติเซนต์เทเรซา; Policy and Planning Office,
St Theresa International University; email: sangaroon.n@stic.ac.th

* Corresponding author email: assuwan.14@gmail.com

หนังสือเศรษฐศาสตร์กินได้ (Edible Economics: A Hungry Economist Explains the World) เป็นผลงานเขียนของฮาจุน ชาง (Ha-Joon Chang) นักเศรษฐศาสตร์ชาวเกาหลีใต้ เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์สถาบันและการพัฒนา โดยมีสกฤตต์ บวรสันติสุทธิ์ เป็นผู้แปลภาษาไทย พิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 โดยสำนักพิมพ์ bookscape หนังสือเล่มนี้นำเสนอมุมมองใหม่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ที่มีความซับซ้อน ผ่านเรื่องราวของอาหารที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน เป็นตัวเชื่อมประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ที่หลากหลาย ตั้งแต่เศรษฐกิจระดับมหภาค จุลภาค การค้าระหว่างประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงประเด็นร่วมสมัย เช่น ความเหลื่อมล้ำโลกาภิวัตน์ และความยั่งยืน ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน และแยกย่อยประเด็นต่าง ๆ ออกเป็น 17 บท (ไม่รวมบทนำและบทสรุป) มีจำนวน 306 หน้า สามารถสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ก้าวข้ามความอคติทั้งปวง ในส่วนนี้ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นปัญหาในเชิงความอคติที่ส่งผลต่อการมองพัฒนาการทางเศรษฐกิจของนักเศรษฐศาสตร์ใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย ความอคติทางวัฒนธรรม อุดมคติแบบตลาดเสรี และมายาคติ ที่มองความจนเป็นเรื่องปัจเจกด้านเดียวผ่านเรื่องราวของอาหาร 3 ชนิด โดยเรียงเนื้อหาตามบท ดังนี้

บทที่ 1 ลูกโอ๊ก ซึ่งเป็นอาหารของหมูเอเบริโก ที่เป็นวัฒนธรรมอาหารของชาวสเปน (จากยุคสงครามระหว่างชาวมุสลิมและคริสตในสเปน ทำให้หมูกลายเป็นสัญลักษณ์ความแตกต่างระหว่างกองทัพทั้งสอง) และหมูยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ “เรกองกิสตา” (1492) ชาวคริสต์เคร่งศาสนาในสเปนขับไล่ชาวยิว เนื่องจากชาวยิวไม่รับประทานเนื้อหมูเหมือนชาวคริสต์ในยุคนั้น ส่งผลให้ชาวยิวต้องอพยพไปอาศัยในอาณาจักรออตโตมัน ซึ่งเป็นรัฐที่ถูกปกครองโดยชาวมุสลิม ชาวยิวอพยพสามารถอาศัยอยู่ในอาณาจักรดังกล่าวได้อย่างเสรี เพียงแต่ต้องจ่ายภาษีที่

แพกว่าชาวมุสลิม ทั้งยังสามารถก่อตั้งชุมชนของตนเองได้ โดยไม่มีข้อจำกัดการประกอบอาชีพ ผู้เขียนนำเหตุการณ์นี้และอธิบายถึงโลกมุสลิมในยุคนั้น มุสลิมให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ มีวิธีคิดเชิงวิทยาศาสตร์ (ศตวรรษที่ 10 – 11 องค์ความรู้ทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ของโลกมุสลิมมีความก้าวหน้ามาก ตัวอย่างอัลคาไลน์ อัลกอริทึม อันเป็นหัวใจของปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบัน ก็เกิดจากการสะสมวิทยาการในยุคนั้น) การไม่แบ่งชนชั้น การให้ความสำคัญกับการค้า วัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ได้เป็นปฏิปักษ์ต่อการพัฒนาตามมุมมองแบบเหมารวมทางวัฒนธรรมที่มองโลกมุสลิมว่าสนใจแต่มิติด้านจิตวิญญาณไม่เชื่อมโยงกับความเป็นจริง อีกด้านหนึ่งผู้เขียนได้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมขงจื๊อ ที่แม้จะให้ความสำคัญกับความขยัน การมีธรรมาภิบาล แต่อุดมคติที่มีระบบที่ให้คุณค่ากับชนชั้นวรรณะที่สูงมาก เช่น ผู้ที่จะรับราชการได้นั้นต้องเป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวชั้นสูง และต้องการสอบเข้าเป็นตำแหน่งขุนนางจำกัดเพียงลูกชายเท่านั้น ลูกชายที่เกิดในครอบครัวพ่อค้าหรือช่างฝีมือไม่สามารถสอบขุนนางได้ (เพราะเป็นชนชั้นสูงกว่าทาสเล็กน้อย) ทำให้เกิดผลกระทบในการพัฒนาทางเศรษฐกิจยุคใหม่ของประเทศที่มีวัฒนธรรมแบบขงจื๊อ (เกาหลี ญี่ปุ่น จีน) จากระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมเดิมที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับชนชั้นพ่อค้าและช่างฝีมือ เมื่อประเทศพัฒนาเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสาขาวิศวกรรม หรือการธุรกิจ จึงไม่ใช่วิชาที่เป็นที่นิยมถึงแม้จะสำคัญต่อการพัฒนาประเทศก็ตาม จนประเทศดังกล่าวต้องสร้างแรงจูงใจใหม่ในทางระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยสนับสนุนทุนเรียนในสาขาวิศวกรรมและการธุรกิจมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ หรือแม้แต่อัตราการออมของชาวเกาหลีในยุคที่ประเทศกำลังพัฒนา ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิธีการออมของในขงจื๊อมากนัก เพียงในสมัยดังกล่าวประเทศเกาหลีมีการจำกัดการเข้าถึงสินเชื่อบ้าน รถ (สินเชื่อในสินค้าฟุ่มเฟือย หรือห้ามประชาชนที่ต่างประเทศ) ส่งผลให้ประชาชนที่ต้องการซื้อรถหรือซื้อบ้าน จำเป็นต้องใช้วิธีการออมเงินเท่านั้น ประเทศเกาหลียังสร้างระบบการศึกษาที่เน้นให้นักเรียนมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา อันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญต่อการเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม

ข้อสรุปในบทของลูกอ๊อก ผู้เขียนได้ให้มุมมองที่น่าสนใจในประเด็นทางวัฒนธรรมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจว่าการเหมารวมทางวัฒนธรรมที่มองว่าวัฒนธรรมมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น แท้จริงแล้วการเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนั้นมองเพียงด้านวัฒนธรรมอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องมองในเชิงนโยบายของรัฐด้วย เฉกเช่นประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น และจีน ที่ประสบความสำเร็จทางการพัฒนาในปัจจุบัน

บทที่ 2 กระเจียบเขียว เป็นพืชในวงศ์ขบา (ลักษณะเดียวกับฝ้าย โกโก้ และทุเรียน) ผู้เขียนหยิบยกกระเจียบเขียวในฐานะที่เป็นพืชที่มีต้นกำเนิดในทวีปแอฟริกา ซึ่งหากพูดถึงแอฟริกา การรับรู้ประวัติศาสตร์พัฒนาการทางเศรษฐกิจนั้น ผ่านแรงงานทาส ที่ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจของตะวันตก (ยุโรป อเมริกา) เติบโตเป็นมหาอำนาจในปัจจุบัน เพราะแรงงานที่ใช้กำลังของตนเองในการผลิตโดยไม่มีค่าจ้างแล้ว และอีกนัยหนึ่งคือ ทาสยังเป็นทุนในเชิงหลักทรัพย์ของเจ้าของทรัพย์สินด้วย กล่าวคือ ทาสถูกเป็นทุนในการจ้างของเจ้าของทรัพย์สินของโลกนี้ก่อนที่จะมีสินเชื่อบ้านหรือรถ ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นความมั่งคั่งของเจ้าของทรัพย์สินนั้น ไม่ได้เกิดจากการมีระบบตลาดเสรีเพียงด้านเดียว ความมั่งคั่งของระบบทุนนิยมจึงมีพื้นฐานจากการที่มีแรงงานทาสจำนวนมากที่ใช้แรงงานของตนเองโดยไม่ได้รับค่าจ้างและไม่มีอิสระในการเลือก ยาวนานจนถึงปี ค.ศ. 1917 ซึ่งอังกฤษยกเลิกการทำสัญญาผูกมัดแรงงาน

ดังนั้น อุดมคติในแบบฉบับของตลาดเสรี ที่ให้ความหมายอุดมคติว่าการเปิดตลาดเสรีทำให้เศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้านั้น ไม่จริงแบบสมบูรณ์ เนื่องจากประเทศเหล่านั้นได้ใช้แรงงานทาสอย่างหนักและขาดเสรีภาพ ขูดรีดให้เกิดผลิตภาพและความมั่งคั่งมากกว่า แม้ว่าในปัจจุบันจะไม่มีแรงงานทาสแล้ว แต่ตลาดเสรีมองเพียงมิติเสรีภาพทางเศรษฐกิจมากกว่ามิติทางการเมืองและสังคม เช่น เสรีภาพที่ผู้ผลิต จะขายสินค้าหรือบริการใด ๆ เสรีภาพที่แรงงาน

จะเลือกอาชีพ เสรีภาพที่ผู้บริโภคจะเลือกซื้อ แต่เมื่อใดเสรีภาพทางการเมืองและสังคม อาทิ เสรีภาพที่แรงงานจะหยุดงานประท้วงเพื่อความเป็นธรรมเรื่องค่าจ้าง เสรีภาพที่จะเรียกร้องสวัสดิการทางสังคมให้เป็นธรรม เมื่อนั้นเสรีภาพในแบบตลาดเสรีจะปิดกั้นและแสดงออกเพียงในเชิงด้อยค่าเสรีทางการเมืองและสังคม ว่าเป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มผลิตภาพ และการพัฒนาเศรษฐกิจ

บทที่ 3 มะพร้าว ผู้เขียนได้นำเสนอมะพร้าวอันเป็นวัตถุดิบที่พบเจอในอาหารในเขตภูมิประเทศเขตร้อน (เอเชียใต้ อเมริกาใต้ แอฟริกาใต้) ผ่านอาหารอย่าง แกงกะทิของไทย ลักซาหรือก๋วยเตี๋ยวน้ำใส่กะทิ นาซีเลอมักของมาเลเซีย และสิงคโปร์ โม่แกกะ สตูปลาสโตลบราซิล มะพร้าวนอกจากจะเป็นวัตถุดิบทางอาหารแล้ว มะพร้าวยังมีภาพมายาคติอันเป็นตัวแทนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในภูมิประเทศเขตร้อน ทำให้เกิดมายาคติที่มองว่าความยากจนนั้นมักกระจุกตัวในประเทศแถบเขตร้อน (บางส่วน) เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในเขตนี้นั้นมักจะเกียจคร้านไม่จำเป็นต้องผลิตอะไรก็มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ให้บริโภค ทำให้ประชาชนในเขตนี้น่าสนใจในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความยากจน จากมายาคติดังกล่าวผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลเชิงสถิติใน 3 ประเด็นหลักประกอบด้วย 1) อัตราการมีส่วนร่วมของแรงงานในประเทศเวียดนาม แทนซาเนีย จาไมกา อยู่ที่ย้อยละ 83, 77 และ 67 ตามลำดับ มากกว่าประเทศร่ำรวยอย่างเยอรมัน สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ อยู่ที่ย้อยละ 60, 61, 63 ตามลำดับเพียงเท่านั้น 2) มีแรงงานเด็ก (5-17 ปี) ในประเทศอิโอบีมีอัตราการใช้แรงงานเด็กมากถึงร้อยละ 49 จากจำนวนเด็กทั้งหมด และ 3) คนอายุ 18-24 ปี ช่วงวัยที่ร่างกายพร้อมสมบูรณ์ที่สุด ในประเทศที่ร่ำรวยประชากรช่วงอายุดังกล่าวใช้เวลาในการเรียนอุดมศึกษามากกว่าออกมาใช้ชีวิตแรงงาน มากถึงร้อยละ 90 ในขณะที่ประเทศยากจน 40 ประเทศนั้น ในช่วงวัยดังกล่าวมีผู้ที่ยังอยู่ในระบบการศึกษาเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น

จากข้อมูลทั้ง 3 ประเด็นนั้น เป็นข้อมูลที่บ่งชี้ชัดเจนว่า ประเทศยากจนไม่ใช่เพราะอุปนิสัยที่เกียจคร้าน ทำให้ไม่สามารถเพิ่มจำนวนผลิตภาพได้ แต่เพราะประเทศดังกล่าวนี้ ไม่ได้มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีพอ เช่น ไฟฟ้า ประปา การขนส่ง อินเทอร์เน็ต การปกครองที่ขาดวิสัยทัศน์ ซึ่งส่วนหนึ่งผู้เขียนได้ให้มุมมองว่าการที่ประเทศยากจนขาดทั้งโครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างทางสังคมที่ไม่ดีพอ นั้น อันเกิดจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ยุคอาณานิคมที่บังคับให้ประเทศต่าง ๆ เชื้อชาติเฉพาะการผลิตสินค้าที่มีมูลค่าต่ำเท่านั้น (สินค้าโภคภัณฑ์) และดูดซับทรัพยากรในประเทศเหล่านี้ไปยังประเทศของตนเองจำนวนมาก

ส่วนที่ 2 ยกระดับผลิตภาพ ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นการยกระดับผลิตภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไว้ 4 ประการ คือ 1) การพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม ผู้เขียนได้นำเสนอผ่านอาหาร ในบทที่ 4 ปลากะตัก นอกจากจะเป็นวัตถุดิบใช้สำหรับทำซอส เช่น ซอสมายองเนสของเกาหลี เนื้อกัมมัมของเวียดนาม และน้ำปลาของไทย อันเป็นเครื่องปรุงทำให้อาหารมีรสชาติกลมกล่อมขึ้น กระนั้นปลากะตักยังเกี่ยวพันกับการเป็นอาหารของนกกาน้ำและนกบูบี ซึ่งขึ้นกของนกทั้งสองพันธุ์นั้นเป็นธุรกิจส่งออกที่สำคัญมากในศตวรรษที่ 19 ในประเทศเปรู เพราะขึ้นกตากแห้งนั้น สามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ย และดินปืนได้ แต่ธุรกิจส่งออกหลักอย่างขึ้นกของเปรูนี้นักเกิดผลกระทบตามมาเนื่องจากทรัพยากรอย่างขึ้นกเมื่อส่งออกมากขึ้น วัตถุดิบก็ร่อยหรอลง ผ่นวกกับในปี ค.ศ. 1870 ได้มีการค้นพบแหล่งตะกอนดินประสิว ซึ่งมีสารโซเดียมไนเตรดที่สามารถเป็นปุ๋ย ดินปืน และถ่านอมเนื้อสัตว์อีกด้วย และอีกประการหนึ่งในปี พ.ศ. 1918 ฟริทซ์ ฮาเบอร์ นักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมัน ได้ค้นพบการแยกธาตุไนโตรเจนออกจากอากาศโดยใช้กระแสไฟฟ้าแรงสูง ทำให้เกิดสารที่เรียกว่าแอมโมเนีย ซึ่งสามารถนำไปทำเป็นปุ๋ยสังเคราะห์ได้ และฮาเบอร์ยังสามารถคิดค้นการผลิตปุ๋ยอันเกิดจากอากาศรอบ ๆ ตัวมนุษย์ ทั้งยังสามารถผลิตได้มหาศาลมากกว่าขึ้นกหลายเท่า

นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมทางเทคโนโลยีหลายเรื่องที่ทำให้เศรษฐกิจที่เกิดจากผู้ส่งออกสินค้าพื้นฐานถูกทำลาย อาทิ ผลผลิตของยางพาราในประเทศบราซิลและมาเลเซีย ก็ได้รับผลกระทบจากการตลาดของผู้ผลิตยางสังเคราะห์จากประเทศอย่างสหรัฐอเมริกาและเยอรมนี กาแฟเวียดนามสามารถขยายผลิภาพการผลิตจนสามารถแบ่งตลาดจากบราซิลได้ หรือในประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นประเทศที่ไม่ได้มีพื้นที่มากนักหากเทียบกับความหนาแน่นกับประชากร แต่กลับสามารถเพิ่มการผลิตเกษตรกรรมผ่านการใช้เทคโนโลยีการปลูกพืชเรือนกระจก วิธีการปลูกพืชไร้ดิน โดยปลูกพืชบนชั้นที่รองด้วยน้ำ และการควบคุมอัตราการให้สารเคมีในพืชให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุดจากการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการควบคุม กลายเป็นประเทศส่งออกสินค้าเกษตรอันดับสองของโลกรองจากสหรัฐอเมริกา จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าการจะทำให้ประชาชนในประเทศมีความเป็นอยู่ที่ดีและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องพัฒนาไปสู่ภาคอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ก้าวข้ามขีดจำกัดของธรรมชาติสร้างไว้ 2) มาตรการปกป้องการแข่งขัน ในบทที่ 5 กุ้ง เป็นสัตว์ที่มีการบริโภคอย่างมากในโลก ถึงขนาดที่ปาชายเลนในประเทศไทย เวียดนาม และจีน ถูกถางเพื่อทำฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้ง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980-2012 หนึ่งใน 5 ของปาชายเลนทั่วโลกถูกทำลายด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า คนทั่วโลกถึงกินกุ้งแต่กลับไม่กินสัตว์ประเภทเดียวกันอย่างแมลง (สัตว์ในตระกูลเดียวกับกุ้ง) อีกทั้งแมลงยังมีสารอาหารทางโปรตีนที่สูงเท่า ๆ เนื้อวัว และยังสามารถช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากกว่าการเลี้ยงวัวหลายเท่า ทั้งนี้ในบางประเทศ การบริโภคแมลงก็เป็นที่ยอมรับเช่นกัน เช่น ไทย จีน แม็กซิโก และเกาหลี โดยเฉพาะเกาหลีมีเมนูที่เรียกว่า พอนเดกิ (ดักแด้นอนไหม) เป็นเมนูที่มีราคาสูงเนื่องจากเป็นของเหลือจากอุตสาหกรรมผลิตไหม และประเทศที่เป็นแหล่งผลิตไหมที่ใหญ่ที่สุดในโลก คือ ประเทศญี่ปุ่น แต่ถึงกระนั้น ญี่ปุ่นก็ยังไม่พึงพอใจกับอุตสาหกรรมส่งออกไหม (ไหมดิบและผ้าไหม) ญี่ปุ่นต้องการส่วนแบ่งในอุตสาหกรรมเหล็กกล้า การต่อเรือ ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรมขั้นสูงอื่น ๆ มากกว่า ในช่วงเวลานั้นญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่ล้ำหลังกว่าสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมาก รัฐบาลญี่ปุ่นจึงออกนโยบายที่มีชื่อเรียกว่า “มาตรการปกป้องอุตสาหกรรมทารก” (Infant Industry) กล่าวคือ เป็นมาตรการที่รัฐบาลตั้งกำแพงภาษีนำเข้าสูง ๆ การออกกฎหมายไม่ให้บริษัทต่างชาติตั้งโรงงานผลิตสินค้าเหล็กกล้า ยานยนต์ และอุตสาหกรรมขั้นสูงในประเทศ อีกทั้งจำกัดการให้สินเชื่อบ้าน สินเชื่อเพื่อการบริโภค เพื่อสงวนสินเชื่อให้กับอุตสาหกรรมข้างต้นในประเทศ แทน อาจจะกล่าวในลักษณะอุปมาได้ว่า เปรียบเสมือนพ่อแม่เลี้ยงดูเด็กทารก ที่ต้องให้เด็กค่อย ๆ เติบโต โดยมีพ่อแม่คอยประคบประหม่อม ให้โภชนาการที่ดี อบรมสั่งสอน เพื่อให้สามารถโตได้อย่างมีคุณภาพ จากมาตรการดังกล่าวทำให้บริษัทรถยนต์โตโยต้าและนิสสันเติบโตในอุตสาหกรรมยานยนต์ระดับโลกได้ ทั้งนี้มาตรการดังกล่าวญี่ปุ่นไม่ใช่ประเทศแรก ๆ ที่ดำเนินการ ประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษได้ออกมาตรการดังกล่าวมานานแล้ว (ก่อนเปิดตลาดเสรี) เพื่อเป็นการให้อุตสาหกรรมเหล่านั้นมีความเข้มแข็งเพียงพอในการต่อสู้กับภายนอกได้อย่างมั่นคง การออกมาตรการดังกล่าว หากใช้แนวทางที่ผิด กล่าวคือ ปกป้องจนกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ผูกขาดในประเทศ ก็จะทำให้ลดแรงจูงใจในการพัฒนาผลิภาพของอุตสาหกรรมดังกล่าว เพราะรัฐทำให้เกิดการผูกขาดจนเกินไป ดังที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา ผู้วิจารณ์คิดว่ากรณีดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทย ที่มีการออกแบบโครงการสร้างทางเศรษฐกิจจากฐานของทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า (Trickle Down Effect Theory) ที่ให้ความสำคัญกับระดับชั้น คนที่อยู่ในระดับสูงกว่ามีศักยภาพในการผลิตมากกว่าจะนำผลประโยชน์ร่วลงมาให้คนฐานราก แต่หากรัฐไม่มีการจัดการปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมก็จะกลายเป็นการกระจุกตัวของทุนในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง กลายเป็นความผูกขาดทางเศรษฐกิจ ถางปัญหาความเหลื่อมล้ำเฉกเช่นที่เกิดในประเทศไทยและประเทศกำลังพัฒนา

3) ปัจจัยที่ทำให้ผู้ประกอบการและองค์กรธุรกิจประสบความสำเร็จในประเทศโลกที่ 1 ผ่านการเล่าเรื่องอาหารเส้นของสองประเทศ คือ เกาหลี (จาจังมยอน) และอิตาลี (พาสต้า) สองชนชาติที่คลั่งไคล้อาหารเส้นอย่างมาก ในบทที่ 6 อาหารเส้น ผู้เขียนได้ให้มุมมองต่อการเป็นผู้ประกอบการและองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการยกระดับจากประเทศด้อยพัฒนาไปสู่ประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งเป็นบทที่เชื่อมต่อกับมาตรการการปกป้องอุตสาหกรรมใหม่ (จากบทที่ 5) ผู้เขียนได้ขยายมุมมองให้กว้างขึ้น โดยชี้ให้เห็นว่าอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยมที่มีความสลับซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความสำเร็จไม่ได้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่มาจากความพยายามของทุกคน กว่าที่บริษัทฮุนไดและซัมซุงของเกาหลีจะประสบความสำเร็จในฐานะบริษัทอุตสาหกรรมยานยนต์ และเซมิคอนดักเตอร์ (บริษัทฮุนไดก่อนหน้านี้จะผลิตรายานยนต์เป็นบริษัทก่อสร้างมาก่อน ส่วนบริษัทซัมซุงดำเนินกิจการผลิตน้ำตาลและธุรกิจสิ่งทอมาก่อน) รัฐบาลส่งเสริมมาตรการทั้งการปกป้องอุตสาหกรรมใหม่ การให้สินเชื่อกับบริษัทที่จะลงทุนการพัฒนาในอุตสาหกรรมขั้นสูง พร้อมกับการมีมาตรการกดดันให้เกิดแรงกระตุ้น เพื่อให้บริษัทดังกล่าวได้แสดงศักยภาพที่มีออกมา (โดยการชูว่าจะเพิกถอนใบอนุญาตกิจการของบริษัทหากไม่สามารถผลิตโมเดลรถรุ่นใหม่ออกมา) อีกทั้งยังมีการส่งเสริมให้ใช้ผลิตภัณฑ์ภายในท้องถิ่นหรือในประเทศ เพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนของประเทศอีกทางหนึ่ง ผนวกกับบริษัทในเครือของฮุนไดและซัมซุงได้ผสมผสานแรงงาน องค์ความรู้ งบประมาณ และการอุดหนุนสินค้าระหว่างกันอีกด้วย ดังนั้น กว่าที่ผู้ประกอบการและองค์กรหนึ่งจะก้าวมาเป็นบริษัทที่ประสบความสำเร็จนั้น มีการประสานและการมีส่วนร่วมของทั้งภาคภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย ภาคเอกชนที่มีพนักงาน นักวิจัย ผู้จัดการที่เชี่ยวชาญ และประชาชนในประเทศในฐานะผู้บริโภค ไม่ได้เกิดจากตลาดเสรีด้านเดียว

และประการสุดท้ายการยกระดับผลิตภาพ คือการลดข้อจำกัดของระบบสิทธิบัตร ในบทที่ 7 แครร์รอต ผู้เขียนได้นำเสนอพืชที่มีต้นกำเนิดจากประเทศอัฟกานิสถานในปัจจุบัน เดิมทีแครร์รอตเป็นพืชผักที่มีสีสีขาว แต่แครร์รอตสีส้มที่ครองโลกในปัจจุบันนี้ เกิดจากการพัฒนาสายพันธุ์ของนักวิจัยชาวดัตช์ (เนเธอร์แลนด์) การพัฒนาสายพันธุ์ของแครร์รอตดังกล่าวเนื่องจาก “สีส้ม” เป็นสารของเบตาแคโรทีน เมื่อรับประทานเข้าไปจะทำให้ร่างกายแปลงสารดังกล่าวไปเป็นวิตามินเอ ซึ่งจำเป็นต่อการทำงานของผิวหนัง ระบบภูมิคุ้มกัน และบำรุงสายตา จึงเป็นเหตุผลในด้านโภชนาการทำให้แครร์รอตสีส้มครองโลกแทนแครร์รอตสีขาว จากนวัตกรรมการพัฒนาในลักษณะนี้ ในปี ค.ศ. 2000 นักวิทยาศาสตร์ชาวสวิตเซอร์แลนด์และเยอรมัน ได้ประยุกต์ใช้เพื่อสังเคราะห์สารเบตาแคโรทีนลงไป ข้าว จนเกิดเป็น “ข้าวสีทอง” (Golden Rice) เหตุที่นักวิทยาศาสตร์สองท่านนี้ได้พัฒนาพันธุ์ข้าวดังกล่าว อันเนื่องจากข้าวมีปริมาณวิตามินเอต่ำ คนจนในประเทศแถบแอฟริกาและเอเชียซึ่งรับประทานข้าวเป็นอาหารหลักและไม่ได้ทานอาหารอื่น ๆ นอกจากข้าว มักป่วยเป็นโรคขาดวิตามินเอ จนทำให้เกิดอัตราการเสียชีวิตถึงสองล้านคนต่อปี ถึงแม้การพัฒนาพันธุ์ข้าวดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางการลดการเสียชีวิตของผู้คนประเทศยากจนสำเร็จก็ตาม แต่ติดอุปสรรคเรื่องสิทธิบัตรอันเนื่องจากเทคโนโลยีจากการผลิตข้าวสีทองนั้นผูกติดกับสิทธิบัตรมากกว่า 30 ฉบับที่มีลักษณะคล้ายกัน จนไม่สามารถที่จะผลิตออกสู่ตลาดได้ “สิทธิบัตรคือ เอกสารที่รัฐมอบให้สิทธิผูกขาดแก่ผู้คิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่” อย่างไรก็ตามในมุมมองผู้เขียนมีทัศนะว่า สิทธิบัตรนั้นก่อให้เกิดปัญหาที่ทำให้แรงจูงใจให้คนคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ลดลง อันเนื่องจากเทคโนโลยีของผู้ที่จดสิทธิบัตรก่อนหน้านี้ ผู้คิดค้นรายใหม่ก็ไม่สามารถนำมาต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ トラบที่สิทธิบัตรยังมีผลและเจ้าของสิทธิบัตรยังมีอำนาจผูกขาดอยู่ ทั้งนี้ก็ยังมีแนวทางที่พอจะประนีประนอมในเรื่องสิทธิบัตรอยู่บ้าง เช่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้เอกชนอย่างบริษัทพีน้องตระกูลไรต์กับบริษัทเคอร์ติส จัดตั้งให้ทั้งสองบริษัทสร้างระบบแบ่งปันสิทธิบัตรในอุตสาหกรรมอากาศยาน (เพื่อผลิตยุทโธปกรณ์

ทางอากาศ) ผู้เขียนยังมีทัศนะว่า ระบบดังกล่าวก็ไม่อาจจะสร้างแรงจูงใจมากเพียงพอในการสร้างนวัตกรรมหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้ ผู้เขียนจึงเสนอระบบการให้รางวัลโดยเป็นเงินตอบแทนแก่ผู้คิดค้นเทคโนโลยีใหม่แทน เพราะการจดสิทธิบัตรถึงแม้ผู้คิดค้นจะสามารถผูกขาดและสามารถเรียกเก็บเงินจากผู้ที่มาใช้เทคโนโลยีของตนได้ แต่ไม่ได้การันตีว่าทุกเทคโนโลยีใหม่จะมีผู้คนมาสนใจลงทุน แต่หากยกเลิกสิทธิบัตรและให้รางวัลเป็นเงินแทน แลกกับการให้เทคโนโลยีใหม่ดังกล่าวถูกใช้งานให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชนแทน (เช่น กรณีวัคซีนโควิด-19 ที่มีการเรียกร้องให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถนำวัคซีนและวิธีการรักษาที่ติดสิทธิบัตรไปใช้ได้ในราคาถูกหรือฟรี) หรือแม้แต่เทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ต่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาวะโลกรวนในปัจจุบัน เพราะประเทศกำลังพัฒนาย่อมไม่มีศักยภาพมากพอที่จะพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านี้ได้เอง และจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาค่าความยากจน การสาธารณสุขให้ประชากรมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์มากขึ้น

ส่วนที่ 3 สร้างโลกนี้ให้ดีขึ้น ผู้เขียนได้นำเสนอแง่มุมการสร้างระบบเศรษฐกิจภายใต้ทุนนิยม (ตลาดเสรี) ให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น โดยนำเสนอภาพการค้าเสรีที่ไม่เสรี จากการที่ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยบทที่ 8 เนื้อว่าซึ่งอุตสาหกรรมเนื้อวานนั้น หากจะนึกถึงประเทศหนึ่งที่มีความโดดเด่นอันดับต้น ๆ ของอุตสาหกรรมนี้ คือ ประเทศอูรูกวัยซึ่งเป็นประเทศแรก ๆ ของโลกที่ผลิตสารสกัดจากวัวในปริมาณมาก ๆ ซึ่งต่อมาয়স্যส ฟอน ลีบิช นักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมันได้คิดค้นสารสกัดจากเนื้อวัวเพื่อช่วยให้คนยากจนสามารถเข้าถึงสารอาหารในเนื้อวามากขึ้น แต่สุดท้ายการคิดค้นดังกล่าวใช้ต้นทุนสูงจนไม่สามารถวางจำหน่ายในราคาที่คนจนเข้าถึงได้ อย่างไรก็ตามวิทยาการของนักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมันผู้นี้ก็ไม่สูญเปล่าเสียทีเดียว เพราะในปี ค.ศ. 1865 บริษัทสกัดเนื้ออย่างเลมโก ได้ใช้วิทยาการดังกล่าวโดยใช้วัตถุดิบเนื้อวัวจากประเทศอูรูกวัย ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ถูกและคุณภาพดี ทำให้บริษัทสามารถสกัดออกมาเป็นน้ำซุสสกัดจากเนื้อวัว และผลิตภัณฑ์คอนบีฟ (Corned Beef) ที่ไม่ได้มีส่วนผสมของข้าวโพดแต่มีความหมายถึงการผสมกับก้อนหรือเม็ดเกลือเพื่อกันเน่าอาหารให้มีอายุบริโภคยาวนาน สามารถส่งออกไปยังหลายประเทศในยุโรป และเข้าถึงง่ายในราคาที่ถูก ผู้เขียนได้เชื่อมคำว่า “Corn” ในภาษาอังกฤษ ที่หมายถึงวัตถุดิบชนิดเมล็ด ในปี ค.ศ. 1815 อังกฤษได้มีกฎหมายที่เรียกว่ากฎหมายข้าวหรือกฎหมายคอร์น กล่าวคือ ในช่วงเวลานั้นอังกฤษได้ออกมาตรการด้วยการตั้งกำแพงภาษีนำเข้าและส่งออกสินค้าธัญพืชที่ราคาถูกจากต่างชาติ (เป็นการปกป้องผู้ผลิตธัญพืชในประเทศ) ซึ่งเป็นช่วงที่การปฏิวัติอุตสาหกรรมกำลังรุ่งโรจน์ จึงถูกการวิพากษ์วิจารณ์ต่อกฎหมายข้าวอย่างหนัก จากผู้ที่ไม่ปลูกธัญพืช อย่างพนักงานโรงงาน เสมิเยน ไปจนถึงนายทุน เพราะเชื่อว่าการผูกขาดธัญพืชในประเทศ ทำให้ค่าใช้จ่ายของแรงงานในการซื้ออาหารราคาแพงขึ้น กระทบต่อค่าจ้างที่ต้องสูงตามไปด้วย หากปล่อยให้ตลาดการค้าเสรีจะทำให้ผู้ผลิตธัญพืชแข่งขันได้อย่างเสรี จนมีราคาลดลง นายทุนสามารถจ่ายค่าแรงต่ำลงแต่ผลิตภัณฑ์ยังคงเท่าเดิมหรือขยายมากขึ้น นำเงินส่วนต่างไปลงทุนในอุตสาหกรรมอื่น ๆ เพื่อให้ประเทศเติบโตมากขึ้น ถึงกระนั้นยังมีสินค้าอื่น ๆ ที่อังกฤษมีมาตรการปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศของตนเองอีกหลายพันรายการ จนถึงปี ค.ศ. 1860 ที่มาตรการดังกล่าวถูกลดหย่อนลงมา ฉะนั้น อุดมคติแบบตลาดการค้าเสรีในประเทศอังกฤษที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศแรกที่มีการเปิดการค้าเสรี ไม่ใช่ความจริงสมบูรณ์ เพราะในประเทศในแถบลาตินอเมริกา ถูกบีบบังคับให้มีการเปิดการค้าเสรีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1810 แล้ว จากการที่ประเทศแถบลาตินอเมริกาถูกกดดันจากประเทศในสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกาให้มีการลงนามใน “สนธิสัญญาที่ไม่ยุติธรรม” ประเทศเหล่านี้จึงไม่สามารถตั้งกำแพงภาษีนำเข้าของตนเองได้ หรือตั้งในอัตราที่ต่ำมาก (ไม่เกินร้อยละ 5) ซึ่งสนธิสัญญาในลักษณะเดียวกันนี้ก็เกิดขึ้นในประเทศแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี รวมถึงไทยด้วย เป็นการค้าเสรีที่เกิดขึ้นโดยไม่เสรี ถึงแม้ในภายหลังผ่านไป

8 ทศวรรษ สนธิสัญญาดังกล่าวจะยุติลง แต่มาตรการเสรีทางการค้า ที่นำโดยประเทศโลกที่ 1 และเครือข่ายอย่าง ธนาคารโลก กองทุนระหว่างประเทศ (IMF) ก็ออกมาตรการที่ไม่ได้ปล่อยให้ประเทศกำลังพัฒนาได้ดำเนินนโยบาย การค้าเสรีอย่างเสรี เพียงลดมาตรการในลักษณะบีบบังคับมาเป็นลักษณะการช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศกำลัง พัฒนา แต่ซ่อนด้วยกฎระเบียบที่ไม่เป็นธรรม เช่น การกำหนดภาษีนำเข้าจากภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 10 แต่วางภาษี นำเข้าภาคการเกษตรอัตราที่สูงกว่านั้น (ประเทศกำลังพัฒนามีผลผลิตทางภาคการเกษตรมากกว่าทาง ภาคอุตสาหกรรม) พร้อมกับการใช้อำนาจแบบอ่อน (Soft Power) จากสื่อภาพยนตร์ ระบบการศึกษา เพื่อให้ประเทศ กำลังพัฒนาจงใจให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางการค้าเสรี ซึ่งไม่ได้เสรีสำหรับประเทศเหล่านั้นมากนัก

ภาพต่อจากการค้าเสรี คือ บริษัทข้ามชาติ (Transnation Corporations: TNCs) ต่อการพัฒนาประเทศในกลุ่ม ประเทศกำลังพัฒนา ผู้เขียนได้กล่าวถึงในบทที่ 9 กล้วย ซึ่งเป็นพืชที่หากมองในประวัติศาสตร์ กล้วยมีต้นกำเนิดจาก ประเทศในแถบทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และได้ขยายไปยังทวีปแอฟริกา จนเป็นที่รับรู้ากกล้วยนั้นถือเป็นอาหาร ที่มีคุณประโยชน์มาก เนื่องจากเป็นพืชที่ปลูกง่ายและได้ผลผลิตมาก ทำให้ยุคของใช้แรงงานทาส กล้วยเป็นอาหาร ราคาเยี่ยมเยียรสำหรับทาสที่ใช้แรงงาน ต่อมาเมื่อพัฒนาการทางคมนาคมมีความก้าวหน้า การมีรถไฟและเทคโนโลยี การแข่งขัน กล้วยจึงถูกขยายไปยังกลุ่มประเทศแคริบเบียนอย่างคิวบา เฮติ อเมริกากลางอย่างฮอนดูรัส คอสตาริกา รวมไปถึงอเมริกาใต้อย่างเอกวาดอร์ โคลอมเบีย โดยมีบริษัทข้ามชาติจากสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ขยายพันธุ์กล้วยไป ปลูก เพื่อผลิตและส่งออกไปยังยุโรปและทั่วโลก บริษัทข้ามชาติดังกล่าวนอกจากเข้ามาเพื่อการผลิตแล้ว ยังช่วย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลายด้านในประเทศ ประกอบด้วย การคมนาคม การไฟฟ้า และโทรเลข ทำให้เกิดการ ผูกขาดในลักษณะที่บริษัทข้ามชาติดังกล่าวมีอำนาจต่อรองมากในประเทศนั้น จนเกิดกรณี “การสังหารหมู่กล้วย” ในโคลอมเบีย เนื่องจากกลุ่มแรงงานในบริษัทกล้วยเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานตนเอง อาทิ เรียกร้องให้มีการจัดหา ห้องน้ำให้ใช้ การอำนวยความสะดวกทางการรักษาพยาบาลให้พนักงาน การให้ค่าตอบแทนเป็นเงินสดแทนคูปองที่ ต้องซื้ออาหารให้ศูนย์อาหารของบริษัทและราคาแพง การเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานเพียงเท่านี้ ทำให้บริษัทข้ามชาติ กดดันรัฐบาลโคลอมเบีย ให้ทำการปราบปรามกลุ่มผู้เรียกร้อง (และด้วยเงื่อนไขว่าหากไม่ดำเนินการรัฐบาลสหรัฐจะ ทำการรัฐประหารล้มอำนาจ) ให้รัฐบาลโคลอมเบีย จำต้องปราบปรามจนมีผู้เสียชีวิตมากถึง 2,000 ราย (ต่อมา เหตุการณ์พุดเขียนในวรรณกรรมชื่อดัง “หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว”) ในบทนี้ผู้วิจารณ์มองว่าผู้เขียนไม่ได้ให้ มุมมองเชิงเดียวต่อบริษัทข้ามชาติ อีกด้านหนึ่งบริษัทข้ามชาติก็มีบทบาทในเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศ กำลังพัฒนาเช่นกัน ตัวอย่าง บริษัทโมโตโรลาได้ตั้งโรงงานประเทศเกาหลี จนปัจจุบันเกาหลีสามารถนำวิทยาการ และองค์ความรู้จากบริษัทข้ามชาติดังกล่าวมาพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศตนเองจนเป็นประเทศอันดับต้นของโลก ในอุตสาหกรรมเซมิคอนดักเตอร์ เพราะประชาชนในประเทศเข้ามาเป็นลูกจ้าง เป็นวิศวกร เป็นผู้จัดการโรงงาน ของบริษัทข้ามชาติ จึงได้ซึมซับวิทยาการต่าง ๆ และไปลงทุนสร้างธุรกิจของตนเองในภายหลังได้ แต่ถึงกระนั้นหัวใจ สำคัญคือ นโยบายรัฐบาลต้องมีความเข้มงวดและมองประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ กล่าวคือ รัฐบาลต้องมี มาตรการให้บริษัทข้ามชาติดังกล่าว จ้างพนักงานท้องถิ่น (ไม่ใช่ลูกจ้างระดับล่าง แต่ต้องสามารถฝึกฝนให้เป็นแรงงาน มีฝีมือด้วย) ใช้ชิ้นส่วนจากวัตถุดิบท้องถิ่นเป็นหลัก และต้องถ่ายทอดองค์ความรู้ทางเทคโนโลยีแก่รัฐบาลให้รับรู้และ ไม่ผูกขาดในการให้ประชาชนในประเทศนำเทคโนโลยีดังกล่าวไปใช้ในธุรกิจอื่น ๆ ภายในประเทศ หากรัฐไม่มี มาตรการดังกล่าว ปล่อยให้บริษัทข้ามชาตินำแรงงานภายนอกที่ราคาถูกเข้ามา กรณีประเทศฟิลิปปินส์ที่มีการส่งออก เทคโนโลยีขั้นสูงมากกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา แต่รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรต่ำกว่าถึง 10-20 เท่า เพราะ

แรงงานส่วนใหญ่ที่เกิดจากบริษัทข้ามชาติในฟิลิปปินส์เป็นแรงงานราคาถูกจากภายนอก ทำให้ประชาชนในประเทศไม่ได้สัมผัสวิทยาการต่าง ๆ ของบริษัทข้ามชาติดังกล่าว

ระบบทุนนิยมภายใต้ฉันทามติวอชิงตัน ในบทที่ 10 โคคา-โคลา ผลิตภัณฑ์ที่เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของระบบทุนนิยม เพราะเป็นสินค้าที่ถูกกระจายให้ผู้บริโภคมากถึง 200 ประเทศ (มากกว่าสมาชิกสหประชาชาติ) ข้อเสนอหลักในบทนี้ของผู้เขียนคือ นโยบาย “ฉันทามติวอชิงตัน” (เกิดจากสามองค์กรเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลมาก คือ กระทรวงการคลังของสหรัฐอเมริกา กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารโลก ซึ่งทั้ง 3 องค์กรมีที่ตั้งอยู่ในวอชิงตัน) ที่มีสาระสำคัญคือการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ การลดระดับการกำกับดูแลของรัฐบาล และการถ่ายโอนกิจการจากหน่วยงานภาครัฐไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) หรือในภายหลังเราเรียกฉันทามตินี้ว่า นโยบาย “เสรีนิยมใหม่” ผู้เขียนนำเสนอผลกระทบของเสรีนิยมใหม่ต่อประเทศกำลังพัฒนา เพราะประเทศโลกที่ 1 สามารถเข้าไปจัดการทรัพยากรในประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา (ดังตัวอย่างในบทที่ 8) แล้วยังทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำที่กว้างขึ้น ในอีกด้านหนึ่งผู้เขียนได้ฉายภาพของประเทศโบลิเวียที่นำโดยโมราเลส ที่ได้ยกเลิกนโยบายเสรีนิยมใหม่ การโอนกิจการพื้นฐานอย่างไฟฟ้า ประปา และรถไฟ ให้กลับมาเป็นของรัฐ (Nationalization) กีดกันนักลงทุนต่างชาติ กระจายรายได้ใหม่ไปสู่ชนชั้นล่างมากขึ้น ทำให้รายได้หัวของประชากรในประเทศโบลิเวียจากการนำของประธานาธิบดีฝ่ายซ้าย (สังคมนิยม) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.5 (ช่วงที่ใช้นโยบายเสรีนิยมใหม่) มาเป็นร้อยละ 3 ต่อปี แม้ต่อมาจากเกิดความขัดแย้งและมีการรัฐประหารจนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจตามมา ผู้เขียนได้เสนอว่านโยบายลักษณะเสรีนิยมใหม่หรือสังคมนิยมต่างต้องการหาจุดสมดุลระหว่างกัน และไม่ควรทำให้เกิดพิมพ์เขียวนโยบายทางเศรษฐกิจที่เหมือน ๆ กันทั่วโลก โดยท้องถิ่นควรสามารถออกแบบเศรษฐกิจของตนเองให้สามารถมีศักยภาพมากที่สุดได้ด้วยตนเอง

ส่วนที่ 4 เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ผู้เขียนนำเสนอสิ่งอยู่ตรงข้ามกันทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ อย่างเสรีนิยม สังคมนิยม มาชำแหละแฉมุมมองด้านดีและข้อจำกัดของสองแนวคิดดังกล่าว ในบทที่ 11 ข้าวไรย์ ซึ่งเป็นธัญพืชที่เติบโตภายใต้ภูมิประเทศที่มีสภาพอากาศที่ต่ำในแถบทวีปยุโรปเหนือ (ต้นกำเนิดอยู่ในประเทศตุรกี) ซึ่งข้าวสาลีไม่สามารถปลูกและเติบโตในสภาพอากาศเช่นนี้ได้ การบริโภคข้าวไรย์สามารถแปรรูปเป็นขนมปัง ให้คุณค่าทางคาร์โบไฮเดรตสูง มีการบริโภคมากในประเทศรัสเซีย โปแลนด์ และเยอรมนี ในช่วงปี ค.ศ. 1879 ข้าวไรย์กลายเป็นสัญลักษณ์อุดมการณ์การเมืองในเยอรมัน เนื่องจากกลุ่มนายทุนที่ผลิตข้าวไรย์ และกลุ่มอุตสาหกรรมหนัก (เหล็กกล้า) จับมือร่วมกันเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในสู้กับประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่เริ่มตีตลาดในประเทศเยอรมัน ทั้ง 2 อุตสาหกรรมจึงร่วมมือกันตั้งกำแพงภาษีนำเข้าที่สูงขึ้น ออกมาตรการปกป้องอุตสาหกรรมภายในของเยอรมันสามารถที่จะทำให้กลุ่มอุตสาหกรรมหนักอย่างการผลิตเหล็ก เหล็กกล้า เครื่องจักร และสารเคมีเติบโตแข่งขันแย่งส่วนแบ่งจากตลาดโลกที่อังกฤษยึดครองอยู่ได้ พันธมิตรการเมืองที่ชาวเยอรมันตั้งชื่อว่า “การแต่งงานของเหล็กและข้าวไรย์” นั้น ยังสร้างสิ่งที่เรียกว่า “รัฐสวัสดิการอีกด้วย” ซึ่งความเชื่อเดิมคนทั่วไปมักจะคิดว่ารัฐสวัสดิการเกิดขึ้นจากขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มก้าวหน้า แต่จุดเริ่มต้นกลับเป็นพรรคแนวอนุรักษนิยมของเยอรมัน (อุดมการณ์ทางการเมืองชาตินิยมที่เน้นความสำคัญของกลุ่มทุนใหญ่ของชาติ) โดยผู้นำพรรคที่ชื่อ บิสมาร์ค เป็นผู้เริ่มต้นนโยบายการประกันอุบัติเหตุให้แก่แรงงาน ถือเป็นครั้งแรกที่โลกมอบหลักประกันให้กับแรงงาน และต่อมาที่ขยายสวัสดิการให้แรงงานให้มีหลักประกันสุขภาพ พร้อม ๆ ก่อตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญให้แรงงานที่สูงอายุ หลักคิดการออกแบบรัฐสวัสดิการของบิสมาร์คนั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญในเชิงอุดมการณ์แนวสังคมนิยมแต่ประการใด เพียงแต่บิสมาร์คมีทัศนคติว่า

หากรัฐไม่มีสวัสดิการประกันอุบัติเหตุ ประกันสุขภาพ บำเหน็จบำนาญ เมื่อแก่ชราประชาชนจะยิ่งสนับสนุนแนวคิดแบบสังคมนิยม กล่าวให้ถึงที่สุดก็คือ เป็นการซื้อใจประชาชนเพื่อไม่ให้ปฏิวัติทุนนิยม อันนำไปสู่การจัดตั้งระบอบสังคมนิยม และอีกประการหนึ่งที่ความเข้าใจผิดของระบบสวัสดิการคือ คนรวยมองว่าเขาต้องเสียเงินจำนวนมากเพื่อแจกคนจนไปฟรี ๆ ผ่านระบบภาษี แต่ในความเป็นจริงระบบภาษีนั่นไม่ได้มีเพียงระบบภาษีได้ส่วนบุคคลเท่านั้น ยังมีภาษีมูลค่าเพิ่มของการบริโภคต่าง ๆ (ซึ่งจากข้อมูลจะพบว่าภาษีรูปแบบหลังคนจนต้องจ่ายมากกว่าคนรวย) และรัฐสวัสดิการ ผู้เขียนได้ชี้ให้ภาพว่ารัฐนำเงินภาษีทุกประเภทของประชาชนประเทศ และจัดซื้อประกันแบบเหมาจ่าย เช่น ประกันอุบัติเหตุ ประกันค่ารักษาพยาบาล ยิ่งซื้อในจำนวนหัวที่มากราคาก็จะลดลง (คล้าย ๆ กรู๊ปองที่รวมซื้อหลายคนก็จะมีส่วนลดมากกว่าซื้อคนเดียว) การมีรัฐสวัสดิการครั้งแรกของโลกเกิดขึ้นด้วยเจตจำนงที่ต้องการรักษาระบบของระบอบทุนนิยม

ความเท่าเทียมและความเป็นธรรมไม่ใช่การให้ทุกคนเหมือน ๆ กัน ผู้เขียนนำเสนอเรื่องความเท่าเทียมและความเป็นธรรม ผ่านสัตว์ชนิดหนึ่ง ในบทที่ 12 ไก่ ซึ่งแน่นอนว่าไก่นั้นถือเป็นสัตว์ที่มีความเป็นสากลในแง่ที่ทุกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมใด ๆ โดยส่วนมากไม่มีข้อห้ามไม่ให้รับประทานไก่ (ไม่เหมือนหมูที่ศาสนาอิสลามห้าม และวัวในความเชื่อของฮินดู) ผู้เขียนได้นำเสนอเหตุการณ์หนึ่งในสายการบินราคาประหยัดสัญชาติรัสเซียอย่างแอโรฟลอต ซึ่งอาหารในเที่ยวบินทุกเที่ยวของแอโรฟลอตจะเป็นอาหารที่มีส่วนผสมหลักคือ ไก่ แต่เพื่อนของผู้เขียนได้ถามกับทางแอโรฟลอตสว่ามีเมนูอื่นที่ไม่ใช่ไก่หรือไม่ ลูกเรือตอบกลับว่าไม่มี บนสายการบินนี้ทุกคนเท่าเทียมกันหมด เราเป็นสายการบินสังคมนิยม ไม่มีการดูแลใครเป็นพิเศษ จากประโยคดังกล่าว ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นในเรื่องความเท่าเทียม ผู้เขียนเสนอมุมมองความเท่าเทียมในทัศนะทางเศรษฐกิจแนวสังคมนิยมที่มองว่าทุกคนต้องได้เท่า ๆ กัน บริโภคเหมือน ๆ กัน รัฐจัดสรรอาชีพ รายได้ ที่ไม่แตกต่างกัน แต่การที่ให้เท่า ๆ กัน ไม่ได้ก่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นเสมอไป เพราะมนุษย์มีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน เช่น การเอาเนื้อไก่ให้คนที่ทานมังสวิรัต ถึงจำนวนในการแบ่งเท่ากัน แต่ลักษณะความต้องการและข้อจำกัดของผู้คนที่แตกต่างกัน สุดท้ายก็ไม่เกิดความเป็นธรรมแก่คนที่รับประทานมังสวิรัต อีกทางหนึ่งในกลุ่มทัศนะเศรษฐกิจแนวเสรีนิยมมองว่าการให้เท่ากันแบบสังคมนิยมจะก่อให้เกิดผู้คนไม่มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง กล่าวคือ ผู้ที่ผลิตภาพมากก็ควรจะได้รายได้ หรือจำนวนผลตอบแทนที่มากกว่าคนที่ผลิตภาพน้อย เช่น นักประดิษฐ์ เจ้าของธุรกิจ แพทย์ ซึ่งคนกลุ่มนี้ทำงานหนัก ลงทุน คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ มากกว่ากลุ่มอาชีพพื้นฐานอย่างแรงงานในโรงงาน ดังนั้น ความเท่าเทียมควรกระจายตามผลิตภาพของปัจเจกบุคคล ถึงแม้จะทำให้สังคมมีความแตกต่างทางรายได้สูงก็ตาม แนวคิดเช่นนี้ก็มีปัญหาเพราะมนุษย์ทุกคนไม่ได้มีฐานะที่เท่ากันตั้งแต่ต้น บางคนพิการ บางคนมีปัญหาสุขภาพ อยู่ในครอบครัวที่ยากจน ไม่สามารถแข่งขันกับกลุ่มคนรวย คนที่มีความรู้มากกว่า การแข่งขันภายใต้ระบบตลาดเสรี จึงไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมเช่นกัน

ทั้งนี้ผู้เขียนได้เสนอแนวทางสายกลางที่ไม่สุดโต่งของทั้งฝั่งสังคมนิยมและเสรีนิยม กล่าวคือ รัฐควรประกันสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรจะได้รับเสียก่อน เช่น การเข้าถึงสิทธิการศึกษาฟรี สิทธิด้านสาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ถนน ไฟฟ้า น้ำสะอาด ค่าแรงขั้นต่ำ หรือในกลุ่มผู้พิการ รัฐจำต้องให้สิทธิเหนือบางอย่างเพื่อให้ทุกคนได้รับการกระจายบริการขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และการควบคุมให้ตลาดมีการกำกับที่ทุกคนสามารถแข่งขันได้อย่างเสรีและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

ประเด็นต่อมาผู้เขียนกล่าวถึง งานดูแล ที่ไม่ถูกนับรวมบนตัวเลข GDP ของนักเศรษฐศาสตร์ ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องดังกล่าวผ่านบทที่ 12 พริก ซึ่งพริกเป็นส่วนผสมในอาหารที่มีทั้งคนชอบและไม่ชอบรับประทาน จึงมีมาตรวัด

ความเผ็ดของพริกในร้านอาหาร ผู้รับประทานสามารถเลือกได้ว่าต้องการเผ็ดมากหรือน้อย และพริกเป็นส่วนผสมที่บางครั้งผู้รับประทานไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก ผู้เขียนจึงนำเรื่องราวของพริกมาผูกโยงกับงานดูแลและบริการ ซึ่งไม่ได้ถูกนับในมาตรวัดผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศหรือ GDP เพราะเป็นมาตรวัดที่นับเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้ระบบตลาดเท่านั้น เช่น ภาคเกษตรที่ผลิตข้าวใช้บริโภคในครัวเรือนก็จะไม่ถูกนับ เพราะไม่มีการค้าขายในตลาด นอกจากนี้ ยังมีงานภายในบ้านและชุมชน ตัวอย่างการคลออดลูก เลี้ยงเด็ก สอนลูก ๆ ทำการบ้าน ดูแลผู้สูงอายุ ไม่ถูกนับรวมใน GDP เช่นกัน และงานบริการหรืองานดูแลที่ได้รับค่าจ้างก็มีการตีมูลค่าที่ต่ำกว่าจริงมาก เช่นกัน เช่น พยาบาล ครูอนุบาล ประถม มัธยม หรืองานประเภทผลิตซ้ำทางสังคม เช่น พนักงานส่งของ คนทำอาหาร คนขับรถสาธารณะ ในช่วงวิกฤติการณ์โควิด-19 จะเป็นที่ประจักษ์ชัดว่างานกลุ่มเหล่านี้มีความสำคัญต่อผู้คนอย่างไร ฉะนั้นงานบริการและการดูแลที่ให้มูลค่าต่ำในตลาดนั้น ผู้เขียนได้ชี้เหตุผลสำคัญคือ งานด้านการดูแลและบริการ มักจะถูกติดกับแพตที่เป็นผู้หญิง สืบเนื่องจากการเลือกปฏิบัติทางเพศในอดีต และยังมีผลในปัจจุบัน และอีกปัจจัยคือ ความพึงพอใจของตลาดที่จะพร้อมจ่ายให้งานดูแลและบริการ ผู้เขียนใช้คำว่า “หนึ่งดอลลาร์ หนึ่งเสียง” หมายถึง คนรายมีสิทธิและกำหนดตลาดมากกว่ากลุ่มคนจน ผู้เขียนจึงได้เสนอแนวทางในเรื่องนี้ 3 ประการ ประการแรก สังคมควรเปลี่ยนทัศนคติว่างานดูแลและบริการเป็นงานของผู้หญิงเท่านั้น และตลาดไม่ควรเป็นผู้กำหนดราคาเสมอไป ประการที่สอง เปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำงานในสายอาชีพของผู้ชายอย่างเท่าเทียม และประการสุดท้าย การปรับเปลี่ยนในเชิงสถาบัน ปรับระบบสวัสดิการที่ให้คุณค่ากับงานบริการและดูแล เช่น การเพิ่มวันลาเพื่อดูแลญาติ ๆ หรือลูกที่เจ็บป่วย จัดสรรให้มีสถานรับเลี้ยงเด็กในราคาที่เอื้อถึง จัดตั้งระบบบำนาญเงินบำนาญโดยนับเครดิตงานดูแล และประกันรายได้ขั้นต่ำแก่งานดูแลและบริการ

ส่วนที่ 5 คิดฝันถึงอนาคต ผู้เขียนได้บรรยายถึงการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจแห่งอนาคต โดยต้องอาศัยสถาบันรัฐบาลในการสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมทางเศรษฐกิจที่รองรับการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ (Climate Change) และความก้าวหน้าของเศรษฐกิจในประเทศ ในบทที่ 14 มะนาว ผู้เขียนเล่าผ่านความสำเร็จของจักรวรรดิอังกฤษที่สามารถยึดครองดินแดนอย่างกว้างขวางในยุคล่าอาณานิคม ปัจจัยหลักนอกจากกระบอบการปกครอง ลักษณะแบ่งแยกและปกครอง อีกประการหนึ่งคือ การมีกองทัพอเรือ (ราชนาวิก) ที่เข้มแข็ง ด้วยความที่อังกฤษมีภูมิประเทศที่เป็นเกาะ การมีราชนาวิกที่เข้มแข็ง นอกจากปกป้องในจักรวรรดิ ยังรวมไปถึงการปกป้องเรือสินค้าของตนเองที่ออกไปค้าขายในประเทศอาณานิคมจากการปล้นสะดมทางทะเล แต่ในศตวรรษที่ 15 นั้น เรื่องราวชีวิตของกะลาสีชาวยุโรปที่จะต้องล่องเรือข้ามมหาสมุทรไปยังดินแดนต่าง ๆ ด้วยเหตุไปค้าขาย การสำรวจดินแดนต่าง ๆ หรือแม้แต่การเข้ายึดครองประเทศ แต่จากประวัติศาสตร์การล่องเรือของชาวยุโรปได้คร่าชีวิตของกะลาสีประมาณ 2 ล้านคน จากโรคที่เรียกว่า เลือดออกตามไรฟัน การวินิจฉัยทางการแพทย์จากโรคดังกล่าวนั้นมีข้อสรุปว่าเกิดจากการที่ร่างกายมนุษย์ขาดวิตามินซี เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถผลิตวิตามินซีได้เองเหมือนสัตว์อื่น ๆ จึงต้องรับวิตามินซีเข้าร่างกายด้วยการรับประทาน องค์การทางการแพทย์ในสมัยนั้นจึงได้ข้อสรุปว่าการจะรับประทานวิตามินซีเพื่อให้ร่างกายของมนุษย์นั้นได้รับสารดังกล่าวอย่างเพียงพอ จำเป็นต้องทานผลไม้ตระกูล “ซิตรัส” (เลมอนและมะนาว) อังกฤษนั้นเป็นประเทศแรกที่ได้พัฒนาน้ำมะนาวเพื่อให้ทหารกองราชนาวิกของได้ดื่มในปริมาณที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดโรคเลือดออกตามไรฟัน เหตุการณ์นี้ผู้เขียนได้เชื่อมโยงเครื่องดื่มของชาวบราซิลที่ชื่อว่า “ไคปรีญา” เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประจำชาติของบราซิลนั้นมีน้ำมะนาวเป็นวัตถุดิบสำคัญ ผสมกับน้ำตาลและกาชาชา (เหล้าจากน้ำอ้อยหมัก) น้ำอ้อยเมื่อถูกหมักในอุณหภูมิที่สูงมากพอตัว น้ำอ้อยจะกลายเป็นเอทานอล สามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงพลังงานยานยนต์ได้ จากที่ประเทศ

บราซิลเป็นผู้ผลิตอ้อยรายใหญ่ที่สุดของโลก บราซิลจึงทดลองการใช้เอทานอลจากอ้อยเป็นเชื้อเพลิงรถยนต์ จนเกิดโครงการที่ว่าโครงการ “เอทานอล เพื่อพลังงานแห่งชาติ” ด้วยการที่รัฐบาลบราซิลนั้นมีมาตรการอุดหนุนการลงทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตเอทานอลในกลุ่มผู้ผลิตน้ำตาล ต่อมาบริษัทยานยนต์อย่างเฟียสและโฟล์คสวาเกนได้พัฒนาเครื่องยนต์ที่สามารถใช้เอทานอลล้วน ๆ เป็นเชื้อเพลิงได้ ถึงแม้ภายหลังบริษัททั้ง 2 ผลิตรถยนต์แบบใช้เชื้อเพลิงที่ยืดหยุ่น ใช้ส่วนผสมของน้ำมันเบนซินและเอทานอลในอัตราส่วนเท่า ๆ กันได้ จากเหตุข้างต้น บราซิลถือเป็นประเทศแรกในการนำเอทานอลมาเป็นเชื้อเพลิงชีวภาพในยุคใหม่ ก่อนที่โลกจะมีเชื้อเพลิงอย่างไบโอดีเซลที่ทำมาจากน้ำมันพืช เช่น ผักกาดขาว ถั่วเหลือง และไขมันสัตว์ต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการเป็นเชื้อเพลิงชีวภาพยุคใหม่ ต่อมาโลกจึงเกิดฉันทมติทางวิทยาศาสตร์ครั้งสำคัญ สารสำคัญคือ มนุษย์ต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อไม่ให้อุณหภูมิโลกเพิ่มขึ้น เพื่อไม่ให้มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยคุกคามทางสภาพอากาศ เทคโนโลยีพลังงานทดแทนต่าง ๆ ก็เริ่มกลับมาเป็นโจทย์หลักในการพัฒนา เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ และเชื้อเพลิงชีวภาพ รวมถึงการดักจับคาร์บอนที่ถูกปล่อยออกมา นำไปใช้ประโยชน์หรือกักเก็บไว้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชั้นบรรยากาศของโลก ทั้งนี้การพัฒนาทางเทคโนโลยียังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหา การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ให้สอดคล้องกับการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก อาทิ การลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว การมีระบบขนส่งสาธารณะที่ดี การประหยัดพลังงาน และวิธีการบริโภคอาหารของมนุษย์ ข้อเสนอของผู้เขียนต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการลดก๊าซเรือนกระจก รัฐบาลต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ไม่ควรปล่อยให้ตลาดทำหน้าที่ของมันในการพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียว กลไกตลาดหวังผลลัพธ์ในระยะสั้น (ต้องการกำไรเร็ว) แต่การพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียวนั้นต้องใช้เวลาและเห็นผลลัพธ์ในระยะยาว จึงทำให้ภาคเอกชนนั้นขาดแรงจูงใจในการผลิตเทคโนโลยีใหม่ ๆ ฉะนั้นรัฐบาลควรจะเป็นเจ้าภาพหลัก นอกจากนี้ประเทศโลกที่ 1 ควรสนับสนุนเทคโนโลยีสีเขียวและกระจายไปยังประเทศยากจน เพราะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ กลุ่มประเทศยากจนจะได้รับผลกระทบที่หนักกว่ากลุ่มประเทศร่ำรวย หรือการที่ประเทศพัฒนาแล้วสามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีในการรับมือสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงภายใต้ราคาที่สมเหตุสมผลได้ หรือแม้กระทั่งใช้ฟรี เพื่อให้เกิดการดำเนินการที่สำคัญนำไปสู่ความยุติธรรมด้านสภาพอากาศ

ผู้เขียนได้ปิดท้ายในบทนี้ด้วยกรณีของโรคเลือดออกตามไรฟัน ถึงแม้มะนาวจะเป็นยาในการรักษาโรคดังกล่าว การจะนำมันมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและช่วยชีวิตของกะลาสีจำนวนมาก ก็ต้องอาศัยจากหน่วยงานที่ทรงอิทธิพลที่สุดในอังกฤษในยุคนั้นคือ รัฐบาลอังกฤษ ที่กำหนดให้น้ำมะนาวเป็นส่วนหนึ่งของเสบียงที่ต้องขึ้นเรือไป เรื่องของการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและวิธีการแก้ไขปัญหา ไม่ควรที่จะปล่อยให้ขึ้นอยู่กับตลาดเพียงอย่างเดียว รัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ และข้อตกลงระดับสากลต่าง ๆ ต้องมีความเข้มข้น ทั้งการอุดหนุนงบประมาณ พัฒนาเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเหตุผลที่รัฐต้องเป็นเจ้าภาพหลักอีกประการ ผู้เขียนบรรยายไว้ในบทต่อไป

บทที่ 15 เครื่องเทศ ผู้เขียนได้เสนอประเด็นอุปสรรคของบริษัทจำกัดภายใต้ทุนนิยมร่วมสมัย ด้วยความที่เครื่องเทศเป็นวัตถุดิบที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะพืชพันธุ์ดังกล่าวจะเติบโตในสภาพอากาศที่เย็นไม่ได้ ดังนั้น เครื่องเทศจึงมีมูลค่าสูงมาก ๆ ในทวีปยุโรป โดยเฉพาะพริกไทยดำ กานพลู อบเชย และจันทน์เทศ จึงมีชาวยุโรปที่พยายามจะตามล่าหาเครื่องเทศในแถบภูมิภาคดังกล่าว จนแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการค้นพบเส้นทางเดินเรือจากยุโรปมายังเอเชีย เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าบริษัทร่วมทุนหรือบริษัทจำกัด (Limited Liability Company: LLC) สืบเนื่องจากการที่ชาวยุโรปต้องการล่องเรือเพื่อการค้าเครื่องเทศ

กับชาวเอเชียได้ แต่หน้กลงทุนก็ไม่กล้าที่จะเสี่ยงลงทุนในการทำภารกิจครั้งนี้ แม้ความเสี่ยงในการที่จะลองเรือเพื่อค้าขายเครื่องเทศจะคุ้มค่ากับการลงทุนก็ตาม แต่หากล้มเหลว ผู้ลงทุนนอกจากจะเสียเงินลงทุนไปแล้ว อาจจะต้องสูญเสียทรัพย์สินไม่ว่าจะเป็นบ้าน เฟอร์นิเจอร์ แม้กระทั่งหม้อ ไห จาน ชาม เพื่อจ่ายคืนหนี้สินในการลงทุน เศรษฐศาสตร์จะเรียกสิ่งนี้ว่าความเสี่ยงในสถานะหนี้สินไม่จำกัด (หนี้สินที่นักลงทุนได้กู้ยืมแล้วนั้นไม่สามารถที่จะจ่ายได้ พวกเขาจำเป็นต้องขายสมบัติตัวเองทุกชิ้น) นักลงทุนจึงมักจะเสี่ยงที่จะไม่ลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง ต่อมาจึงได้มีการคิดค้นเพื่อให้การลงทุนไม่ต้องสูญเสียสิ่งที่ตนครอบครองอยู่ทั้งหมด แต่จะสูญเสียแค่เงินลงทุนที่ร่วมทุนเท่านั้น จึงเกิดเป็นการลงทุนผ่าน “หุ้น” เกิดขึ้น กล่าวคือ นักลงทุนสามารถที่จะลงทุนในหุ้นร่วมทุน และเมื่อบริษัทล้มเหลวในการค้าขาย นักลงทุนก็จะสูญเสียแค่หุ้นของตัวเองเท่านั้น วิธีการนี้สามารถลดความเสี่ยงที่นักลงทุนต้องเผชิญลงไปได้มาก ภายหลังนักเศรษฐศาสตร์ให้นิยามลักษณะนี้ว่าการจำกัดภาระหนี้สิน อันเป็นที่มาของบริษัทจำกัด (นิติบุคคล) บริษัทจำกัดที่เกิดขึ้นครั้งแรกได้ชื่อว่า “English is India” และบริษัท “Dutch is India” และสามารถที่จะลองเรือเพื่อค้าขายเครื่องเทศได้สำเร็จ ถึงกระนั้น อัดัม สมิท บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความเห็นของวิธีการบริหารแบบบริษัทจำกัดไว้ว่า “การเปิดโอกาสให้เหล่าผู้บริหารเสี่ยงโชค โดยใช้เงินของคนอื่น เมื่อผู้บริหารไม่ได้ไม่ได้เป็นเจ้าของบริษัททั้งหมดแต่เพียงผู้เดียวแล้ว เขาก็จะเลือกทางที่มีความเสี่ยงมากเกินไปความเหมาะสมเสมอ เพราะถึงแม้จะเกิดข้อผิดพลาดอะไรขึ้นก็ไม่ต้องแบกรับความเสียหายทั้งหมดด้วยตัวเอง” ตั้งแต่นั้นมาบริษัทจำกัดก็ได้กลายมาเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาการพัฒนาระบบทุนนิยมโลก เพราะเป็นกลไกที่สามารถที่จะรวบรวมเงินลงทุนในจำนวนมากเพื่อการทำธุรกิจที่มีความเสี่ยงมากได้ แต่สถานะโลกทุนนิยมร่วมสมัยในปัจจุบัน กลไกที่มีความสำคัญและอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องยนต์ของระบบทุนนิยมอย่างบริษัทจำกัด กลับมีปัญหาเกิดขึ้น ด้วยส่วนหนึ่งนักลงทุนถือหุ้นในระยะสั้นลงเพื่อเก็งกำไร การให้แรงจูงใจของนักลงทุนผ่านการจ่ายเงินปันผลในอัตราที่สูง ทำให้การบริษัทจะพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ แต่อาจจะไม่ได้ผลในระยะสั้น ก็อาจจะทำให้นักลงทุนนั้นไม่ลงทุนในธุรกิจลักษณะนี้ การทำพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อลดก๊าซเรือนกระจก ซึ่งไม่สามารถที่จะเห็นผลลัพธ์ในระยะสั้นได้ อุปสงค์ของตลาดในธุรกิจสีเขียวจึงต่ำไปด้วย จึงทำให้ตลาดไม่สามารถสร้างกลไกที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวได้

บทที่ 16 สตรอว์เบอร์รี พืชที่ไม่จัดอยู่ในตระกูลเบอร์รี่ อีกทางหนึ่ง สตรอว์เบอร์รีเป็นภาพตัวแทนของอาหารประเภทหวานอย่างไอศกรีม สตรอว์เบอร์รี่ถือเป็นหนึ่งในรสชาติใน 3 รสชาติหลักของไอศกรีมทั่วโลก (สตรอว์เบอร์รี วานิลลา และช็อกโกแลต) หรือแม้แต่การนำเอาสตรอว์เบอร์รี่ไปทำเป็นแยม นอกจากนี้ สตรอว์เบอร์รียังนับว่าเป็นพืชที่ต้องพึ่งพาแรงงานมนุษย์ในการผลิตมากโดยเฉพาะในขั้นตอนของการเก็บเกี่ยว ผลสตรอว์เบอร์รี่มักจะซ่อนตัวอยู่หลังใบไม้ และด้วยขนาดลำต้นที่ไม่สูง แรงงานที่เก็บจะต้องก้มเก็บและใช้เวลานาน ทำให้มีปัญหาเรื่องของสุขภาพของแรงงานที่เก็บเกี่ยว เช่น อาการปวดหลังหรือบางคนอาจจะพิการได้ ดังนั้น การควานหาและเก็บเกี่ยวผลผลิตต้องใช้เวลานาน ผลสตรอว์เบอร์รี่เองก็มีความอ่อนนุ่มซ้าได้ง่าย ในประเทศร่ำรวยอัตราค่าแรงสูง อาชีพคนงานเก็บสตรอว์เบอร์รี่จึงไม่นิยมมาก สวนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากถนนใหญ่จึงมักแก้ปัญหาด้วยการใช้กลยุทธ์ให้ลูกค้าเก็บสตรอว์เบอร์รี่เอง เพื่อลดการพึ่งพาแรงงานเก็บขน ส่วนในกลุ่มที่มีสวนขนาดใหญ่ก็จะพึ่งการจ้างแรงงานข้ามชาติที่มีราคาถูก อีกด้านหนึ่งในภาคการเกษตรเริ่มมีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้เป็นจำนวนมาก เดิมใช้แรงงานวัวหรือม้าพัฒนามาเป็นเครื่องจักรแทน แต่การนำเครื่องจักรมาเก็บสตรอว์เบอร์รียังเป็นเรื่องยาก เพราะต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการรักษาผลของสตรอว์เบอร์รี่ไม่ให้ซ้า แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีในเรื่องการสร้างหุ่นยนต์เชิงพาณิชย์สามารถพัฒนาจนสามารถที่จะเก็บสตรอว์เบอร์รี่ได้แล้ว รวมไปถึงผลไม้ที่เก็บยากอื่น ๆ เช่น ราสเบอร์รี่ มะเชือกเทศ และผักกาด บริษัทหลายแห่ง

กำลังเร่งพัฒนาหุ่นยนต์เก็บเกี่ยวที่สามารถระบุตำแหน่ง วัดระดับความสุกของสตรอว์เบอร์รี และเก็บเกี่ยวโดยไม่ก่อรอยขีด ผู้เขียนได้นำเสนอต่อประเด็นร่วมสมัยอย่างการที่มนุษย์นั้นมีความกังวลต่ออนาคตที่เครื่องจักรหรือหุ่นยนต์จะมาทำงานแทนมนุษย์ ในกลุ่มงานทักษะเดิม ๆ อย่างงานภาคการเกษตร หรือในภาคอุตสาหกรรม ทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่จะต้องตกงานในอนาคต และความตึงเครียดของงานที่จะถูกแย่ง ไม่ได้มีเพียงชนชั้นล่างเท่านั้น แต่หุ่นยนต์หรือปัญญาประดิษฐ์ยังสามารถที่จะเข้าไปแย่งงานในตลาดที่อาจจะเรียกว่าเป็นตลาดของแรงงานชั้นสูง เช่น พนักงานในออฟฟิศ นักข่าว หนายความ หรือแม้แต่แพทย์ ลามไปถึงนักวิเคราะห์หรือที่ปรึกษาทางธุรกิจต่าง ๆ ผู้เขียนเสนอมุมมองในลักษณะที่มนุษย์นั้นไม่ควรที่จะกลัวหุ่นยนต์มากเกินไป เพราะตลอดระยะเวลา 250 ปีที่ผ่านมา มนุษย์นั้นสามารถที่จะฝึกฝนทักษะใหม่ ๆ อยู่เสมอ หุ่นยนต์อาจจะเข้ามาทำหน้าที่อาชีพคนเก็บสตรอว์เบอร์รี แต่ขณะเดียวกันอาชีพใหม่อย่างวิศวกรหุ่นยนต์ พนักงานสร้างหุ่นยนต์หรือคนงานผลิตชิ้นส่วนของหุ่นยนต์ หรือในกรณีที่ระบบอัตโนมัติในอินเทอร์เน็ตสามารถที่จะให้ข้อมูลเพื่อทำการจองโรงแรมได้ ก็อาจจะเกิดอาชีพใหม่ เช่น เจ้าหน้าที่ดูแลระบบจองที่พักและเดินทาง ผู้เขียนให้มุมมองถึงระบบอัตโนมัติทำให้เกิดผลผลิตภาพและรายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้สินค้าหรือบริการใหม่ ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายและอยู่ในขั้นสูงขึ้นกว่าเดิม เช่น การบันเทิง แฟชั่น กราฟฟิก ดีไซน์เนอร์ หรืองานศิลปะอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลควรจะมีมาตรการที่ส่งเสริมในการฝึกอาชีพใหม่ ๆ ที่ถูกหุ่นยนต์มาแทนที่ หรือแม้แต่การประกันการว่างงานในช่วงที่แรงงานกำลังฝึกฝนอาชีพใหม่ ๆ ฉะนั้นเราควรที่จะก้าวข้ามความกลัวที่มนุษย์มีต่อเทคโนโลยี ภายใต้ความเชื่อที่ว่าระบบอัตโนมัติเป็นสิ่งที่ไม่ดีกำลังหล่อหลอมโลกใบนี้อยู่ เราควรที่จะมองระบบอัตโนมัติที่มันเป็นจริง ๆ ที่มนุษย์สามารถที่จะใช้มันเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่สูงขึ้น ขอให้เกิดงานใหม่ ๆ ดังที่มนุษย์เคยผ่านเรื่องราวและสามารถอยู่รอดได้ถึงทุกวันนี้

บทที่ 17 ช็อกโกแลต ซึ่งเป็นบทสุดท้าย และเป็นเมนูอาหารสุดท้ายในหนังสือเล่มนี้ ผลิตภัณฑ์ที่ชื่อว่าช็อกโกแลตทำมาจากเมล็ดของต้นคาเคา ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณเมโสอเมริกาในอดีต แต่ทุกวันนี้แหล่งผลิตคาเคาของโลกไม่ได้อยู่ในพื้นที่บริเวณดังกล่าว ปัจจุบัน 3 ประเทศที่มีการผลิตคาเคา ได้แก่ ประเทศโกตดิวัวร์ กาน่า และอินโดนีเซีย และต่อมาช็อกโกแลตก็แพร่ขยายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ต่อมามนุษย์เริ่มทำช็อกโกแลตแบบแท่งภายใต้บริษัทสัญชาติอังกฤษ ช็อกโกแลตแท่งในสมัยแรก ๆ จะมีลักษณะ ดาร์กช็อกโกแลต (ไม่มีส่วนผสมอื่นนอกจากช็อกโกแลต แม้พยายามที่จะผลิตช็อกโกแลตแท่งที่ผสมนมเข้าไป แต่ปริมาณของเหลวมีมากเกินไป ทำให้ช็อกโกแลตอัดแท่งเกิดปัญหาหยาบขึ้น) จนในปี ค.ศ. 1875 ดาเนียล ปีเตอร์ กับองรี เนสเล่ ชาวสวิสเซอร์แลนด์ ได้ผลิตช็อกโกแลตแบบแท่งที่ผสมนมชนิดแรกออกมาโดยเปลี่ยนจากนมสดมาใช้นมผงแทน จากนั้นปีเตอร์และเนสเล่ ร่วมมือกันก่อตั้งบริษัทยักษ์ใหญ่แห่งวงการอาหารที่ชื่อว่า “เนสเล่” ขึ้นมาในปี ค.ศ. 1879 และจากนั้นมาประเทศสวิสเซอร์แลนด์ก็มีภาพแทนคือ ช็อกโกแลต (คนส่วนใหญ่มองว่าประเทศสวิสเซอร์แลนด์ผลิตขายช็อกโกแลตเพียงอย่างเดียว และนาฬิกาหุที่มีมูลค่าแพง ๆ) และอีกด้านหนึ่งประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ถูกพูดถึงในฐานะประเทศต้นแบบของเศรษฐกิจยุคหลังอุตสาหกรรม (Post Industrial Economy) โดยมีภาคบริการเป็นแหล่งที่มาของความมั่งคั่ง การบริการการเงิน การท่องเที่ยวมูลค่าสูง แทนที่จะเป็นภาคการผลิตเหมือนประเทศอื่น ๆ วาทกรรมเรื่องโลกยุคหลังอุตสาหกรรมมีมาตั้งแต่ยุค 1970 ความคิดที่ว่ามนุษย์เราเมื่อรวยขึ้นก็จะยิ่งอยากได้ของที่มีคุณภาพขึ้นตามไปด้วย และเมื่อไหร่ก็ตามที่มนุษย์มีอาหารให้กินจนอิ่มท้อง ภาคการเกษตรก็จะค่อย ๆ ลดบทบาทลง เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในด้านอื่น ๆ เช่น การมีเสื้อผ้าและเครื่องใช้ในบ้าน และขยายความต้องการไปแสวงหาสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ ที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ รถยนต์ และเมื่อไหร่ก็ตามที่

คนส่วนใหญ่สามารถครอบครองสินค้าเหล่านี้ได้แล้ว สิ่งที่มีมนุษย์จะแสวงหาเป็นอันดับถัดไปคือ การบริการ ไม่ว่าจะเป็นการออกไปทานอาหารนอกบ้าน ดูหนัง ดูละคร การท่องเที่ยว บริการทางการเงิน เมื่อถึงจุดนี้นับบทบาทของภาคอุตสาหกรรมก็จะเริ่มลดลง ในขณะที่ภาคบริการก็จะขึ้นมาเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจแทน อันเป็นความหมายว่ามนุษย์ได้เข้าสู่ยุคหลังอุตสาหกรรมแล้ว ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา มุมมองเรื่องเศรษฐกิจหลังยุคอุตสาหกรรม ประเทศร่ำรวยต่าง ๆ เริ่มให้ความสำคัญของภาคอุตสาหกรรมลดลง ในขณะที่ความสำคัญของภาคบริการปรับเพิ่มขึ้น เมื่อจีนก้าวขึ้นมาเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดของโลก (ด้วยจีนมีการพัฒนาผลิตภาพใช้เทคโนโลยี และค่าแรงต่ำ ทำให้เกิดผลิตภาพมาก) แต่เศรษฐกิจแห่งอนาคตของประเทศร่ำรวยคือ งานบริการขั้นสูง เช่น การเงิน บริการไอที และการให้คำปรึกษาธุรกิจ ประเทศสวีเดนและสิงคโปร์มักยกขึ้นมาเป็นหลักฐานว่า แม้จะเน้นแต่บริการอย่างเดียวก็ยังคงรักษามาตรฐานการครองชีพไว้ได้ ในมุมมองผู้เขียนกลับคิดว่าวาทกรรมดังกล่าวไม่ได้มีความจริงมากเพียงพอ อันเนื่องจากว่าสวีเดนและสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีการผลิตส่งออกสูง เช่น เครื่องจักร อุปกรณ์ที่มีความแม่นยำสูง เคมีภัณฑ์ แม้แต่ประเทศอย่างสิงคโปร์ซึ่งเป็นประเทศที่มีภาคอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับ 2 ของโลก จึงเป็นความเชื่อผิด ๆ ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศของตัวเอง โดยเชื่อว่าวาทกรรมเศรษฐกิจหลังอุตสาหกรรมที่เน้นภาคบริการมากจนเกินไป ความเชื่อที่ภาคบริการจะมาแทนที่ภาคการผลิตได้นั้นแท้จริงแล้วไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยซ้ำหากไม่มีภาคการผลิตคอยหนุนเสริม เช่น ผลิตอุปกรณ์ไอที เซมิคอนดักเตอร์ พร้อมสร้างภาคบริการในการให้คำปรึกษาด้านไอทีไปด้วย มิฉะนั้นจะกลายเป็นเหมือนบทเรียนปลากะตักที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้ว

คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์มองว่าสิ่งที่น่าสนใจของหนังสือเศรษฐศาสตร์กินได้ กล่าวถึงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่มีความหลากหลายเชื่อมโยงผ่านอาหาร และเล่าผ่านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง ทำให้เห็นภาพความอดดีที่ส่งผลต่อการมองภาพทางสังคมของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่น่าปัจจัยทางวัฒนธรรม การมองตลาดเสรีในเชิงอุดมคติมากจนเกินไป และการให้มายาคติความยากจนโดยมองเพียงปัจเจกเพียงด้านเดียว การยกระดับผลิตภาพของประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาไปสู่ประเทศที่พัฒนา โดยหนังสือเล่มนี้ให้แนวทาง 4 ประการ

1. การพัฒนาเศรษฐกิจต้องนำไปสู่ภาคอุตสาหกรรม
2. การมีมาตรการปกป้องอุตสาหกรรมใหม่ภายในประเทศให้มั่นคงก่อนสู่ในตลาดภายนอก
3. การสร้างระบบการมีส่วนร่วมที่เกื้อหนุนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในประเทศ ที่ก่อให้เกิดผู้ประกอบการและองค์กรทางธุรกิจในประเทศที่เข้มแข็งจนมีส่วนแบ่งในตลาดโลก
4. การปรับสิทธิบัตรทางเทคโนโลยีใหม่ เป็นรางวัลต่างตอบแทน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจ สามารถเกิดองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ และเกิดประโยชน์ต่อสาธารณชนโดยมากในประเด็นระบบทุนนิยมร่วมสมัย

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ยังให้มุมมองต่อประเทศต่าง ๆ ที่ควรมีสามารถแข่งขันในตลาดการค้าอย่างเสรี นโยบายรัฐบาลที่เข้มแข็งเพื่อตั้งศักยภาพของบริษัทข้ามชาติให้กลับมารับใช้ผลประโยชน์ของประเทศมากที่สุด พร้อม ๆ กับการออกแบบนโยบายทางเศรษฐกิจที่ไม่ถูกแทรกแซงจากประเทศโลกที่หนึ่งมากจนเกินไป พร้อมสะท้อนให้เห็นเหรียญสองด้านของเสรีนิยมและสังคมนิยมผ่านประวัติศาสตร์ของระบบรัฐสวัสดิการที่เกิดจากกลุ่มที่มีแนวคิดไม่ใช่แนวก้าวหน้าหรือสังคมนิยมมาก่อน ความเท่าเทียมมิใช่จัดสรรให้กับทุกคนเหมือน ๆ กัน แต่ควรให้ทุกคนมีหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานและมีเสรีภาพที่แข่งขันเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองที่แท้จริง และการให้คุณค่าใหม่แก่งานการดูแลเพื่อให้ผู้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันภายใต้เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นธรรม สุดท้ายการพัฒนา

เศรษฐกิจแห่งอนาคต ภายใต้โลกที่เผชิญผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การตลาดมีข้อจำกัดในการสร้างนวัตกรรม รัฐต้องหนุนเสริมให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียว พร้อมฝึกทักษะขั้นสูงให้แรงงานในประเทศ เพื่อแข่งขันจากการเข้ามาของหุ่นยนต์หรือปัญญาประดิษฐ์ต่าง ๆ และรวมไปถึงการถอดารรถกรมของเศรษฐกิจหลังยุคอุตสาหกรรมที่ไม่ควรมองข้ามเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม ควรส่งเสริมทั้งภาคบริการและอุตสาหกรรมพร้อม ๆ กับยกระดับผลิตภาพในภาคการเกษตร

ข้อวิจารณ์

1. **ด้านการเรียบเรียงและการใช้ภาษา** หนังสือเล่มนี้อาจจะทำให้ผู้อ่านสับสนในเรื่องเพราะมีการโยงเรื่องราวหลายระดับทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง หากไม่มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ การเมืองระหว่างประเทศ ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงและทำความเข้าใจยาก แต่ถึงกระนั้นหนังสือเล่มนี้ได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่มีศัพท์เฉพาะที่ทำให้ผู้อ่านตีความหรือไม่สามารถเข้าถึงความหมายได้

2. **ด้านเนื้อหา** ผู้วิจารณ์มีความคิดเห็นว่าหนังสือเล่มนี้เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองค่อนข้างมาก ซึ่งทำให้เห็นวิธีวิทยาทางเศรษฐศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มีเรื่องอุดมการณ์ทางสังคม ประวัติศาสตร์ การปกครอง อันเป็นเบื้องหลังกลไกตลาด ซึ่งต่างจากการในเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมักจะเชื่อว่ากลไกตลาดเป็นการทำงานของมือที่มองไม่เห็น (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, วรวิทย์ เจริญเลิศ และอรอนงค์ นิธิภาควัย, 2565) นอกจากนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่าการเขียนของหนังสือเล่มนี้ใช้วิธีวิทยาประวัติศาสตร์วัตถุนิยมของมาร์กซ์ ซึ่งทำให้เห็นมุมมองประวัติศาสตร์ไม่ได้ถูกกำหนดโดยบุคคลสำคัญหรืออุดมการณ์ แต่ถูกกำหนดโดยพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสังคมเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน (กฎหมาย สถาบัน วัฒนธรรม) จึงทำให้หนังสือเล่มนี้เหมาะกับนักเรียน นักศึกษา บุคคลทั่วไป ที่สนใจประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ การเมือง ประวัติศาสตร์ และพัฒนาศาสตร์ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นหนังสือแนวสังคมศาสตร์ที่ครบเครื่องและร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, วรวิทย์ เจริญเลิศ และอรอนงค์ นิธิภาควัย. (2565). เศรษฐศาสตร์การเมืองคืออะไร?. วารสาร สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(6), 33-54.

Chang, H.J. (2566). เศรษฐศาสตร์ กินได้ (Edible Economics: A Hungry Economist Explains the World). กรุงเทพฯ: Bookscape.